

Vastupanuvõitluse päevast ja vastupanupäevadest

Heikki A. Leesmendile (1914–2005) ja
Heikki H. Leesmendile (1944–2014) mõeldes

22. september on alates aastast 2007 Eestis riiklik tähtpäev – **vastupanuvõitluse päev** –, mida on jõutud ajakirjanduses ka Otto Tiefi valitsuse päevaks nimetada. Sel päeval mälestatakse Eestis kõiki neid inimesi, kes kahe okupatsiooni vahelisel ajal püüdsid taastada Eesti riiklikku iseseisvust. Võttes 22. septembril 2014 kätte päevalehed, on huvitav märgata, et sel päeval tähistab sünnipäeva mitu meie kultuurile olulist inimest. Minu jaoks on vastupanuvõitluse üheks osaks vastupanu laiemas mõistes, mille üheks ülioluliseks osaks on olnud ja on kultuuriline eneseteostus, eriti kui seda on tulnud teha sageli olusid ja keskkonda trotsides. Täna meenutavad ajalehed, et ümmargused sünnipäevad aastal 2014 on vastupanuliikumises osalenud ja selle eest poliitvangipõlve kannatanud Mart-Olav Niklusel (snd 1934), kirjanik Helga Nõul (snd 1934) ja kirjamehel-kirjastajal Hellar Grabbil (snd 1929). Kuid kui meenutada juba meie hulgast lahkunuid, siis tasub kindlasti sellel päeval sündinutest meelde tuletada 1944. aastal Jüri Uluotsa ja Otto Tiefi läheduses olnud, kelle hulgas olid nii rahvusvahelise õiguse spetsialist professor Nikolai Kaasik (1900–1950) kui ka korporatsiooni Rotalia järjepidevuse üks kandjaid jurist Heikki A. Leesment (1914–2005).

Kui me tahame enda jaoks avada vastupanuvõitluse päeva ajaloolist tausta, siis ei saa kindlasti mööda minna konkreetsetest isikutest ja nende omavahelisest koostööst juba aastaid enne saatuslikku sügist 1944. Jüri Uluotsa ja Otto Tiefi sidusid kindlasti ühine üliõpilaspõlv Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas, kui nad mõlemad kuulusid korporatsiooni Rotalia asutajate hulka. Nemad olid korporatsioonis Rotalia valitsevad rahvusliku vaimu kandjad. Korporatsiooni keskne ideoloog oli loomulikult J. Uluots, kuid Otto Tiefil oli samuti alati kaalukas sõna kaasa öelda. Vastupanuvõitluse ajalugu maailmas laiemalt tunneb väikse vastupanurühma fenomeni, mis on seotud saatuslikel hetkedel kitsa sõpruskonnaga. Nii oli see ka Eestis, sest just kõige kriitilisematel hetkedel nii enda kui ka riigi jaoks sai J. Uluots usaldada inimesi, kelles ta oli lõpuni kindel. Seetõttu oli ka korporatsiooni Rotalia liikmetel Eesti riigi õigusliku järjepidevuse hoidmisel mängida eriline roll, mis tegelikult veel ootab süvauurimist.

Uurimist vajaks veel ka Heikki A. Leesmendi roll nii aastatel 1939–1944 kui ka 1945–1989. Pärast Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilaseks saamist sai Heikki A. Leesmendist ka korporant. 1935. aastal liitus Heikki A. Leesment korporatsioon Rotaliaga ning osales aktiivselt Tartu Üliõpilaskonna juhatuses nii sekretärina kui ka mitu korda abiesimehena. 1938. aastal korraldas ta Eesti üliõpilaste osavõttu Debreceni ülikooli suvekursustest Ungaris, 1939. aastal esindas Eesti meeskonda Viinis üliõpilaskonoolümpiaadil. Ta esindas Eestit Soome-Eesti-Läti-Leedu (SELLi) konverentsidel, laulis akadeemilises meeskooris ning oli kaks aastat selle esimees. Korp! Rotalias osales ta intensiivselt, olles nii noortevanem kui ka esimees. Kui Nõukogude Liidu okupatsioon 1940. aastal sulges akadeemilised intiimorganisatsioonid, valiti Heikki A. Leesment korp! Rotalia usaldusmeheks. Tuleb tunnistada, et oma ülesannet võttis ta tõsiselt ja tal oli ka õnne näha ära uued ajad, kui ta sai uuesti tulla vabasse Eestisse. Aga esialgu viis põgenikutee ta septembris 1944 Eestist Rootsi, kus ta töötas kuni ümberasumiseni USA-sse 1950. aasta suvel. Juba Rootsis osales ta aktiivselt eesti ühiskonnas, lauldes Stockholmi Eesti Meeskooris, olles Eesti Rahvusnõukogu liige ning kuuludes ajalehe Välis-Eesti kolleegiumi. Heikki A. Leesment oli korp! Rotalia taaselustaja Rootsis. Rahvuslikus liikumises aktiivset tööd jätkas ta USA-s ja Kanadas elades. Heikki A. Leesment oli kaheksa aastat USA Eesti Rahvuskomitee esimees. Oma ametis jõudis ta esineda ka USA Kongressis Eesti okupatsiooniga seotud küsimustes. Kindlasti oli seegi üheks teguriks, et USA kunagi ei tunnustanud Eesti

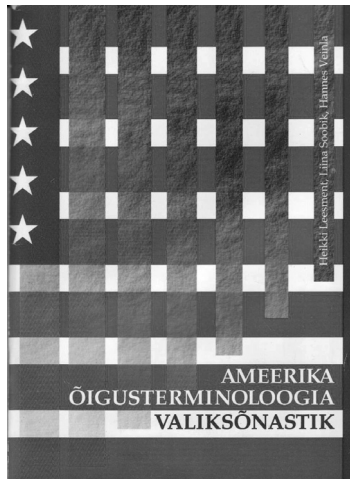

Üks väga õnnelik päev Heikki A. Leesmendi elus:
Rotalia korporatsiooni vapi all koos poegade Heikki ja Hendrikuga

okupeerimist Nõukogude Liidu poolt. Heikki Leesment oli ka Ühendatud Balti Ameerika Komitee asutaja ja esimees.

Seoses korporatsiooniga Rotalia oli üheks väga oluliseks hetkeks Heikki A. Leesmendi jaoks võimalus tulla tagasi oma ülikoolilinna Tartusse. Kui korp! Rotalia 1989. aastal Eestis taastati, oli ülimalt sümbolne, et Heikki A. Leesment Rotalia usaldusmehena aastast 1940 võis oma volitused üle anda oma kaasvendadele Tartus samas majas Tähe tänaval, kus talle need ligi 50 aasta eest anti. Selle ajaloolise sündmuse juures oli ka üks perekondlik moment. Nimelt oli Heikki A. Leesment 1941. aastal Eestis abiellunud meie kuulsa korvpalluri ja korvpallitreeneri Ilmar Kullami õe Helviga, kellega tal oli kolm last: tütar Hele Kristin ning pojad Hendrik ja Heikki. Tema mõlemad pojad, arstiks õppinud Hendrik ja juristiksaanud Heikki, olid samuti isa jälgedes astunud korporatsiooni Rotalia liikmeks. Mäletan hästi Heikki A. Leesmendi sisemist uhkust poegade üle. Meil oli sel teemal esmakordselt temaga juttu, kui ta tuli Eestisse oma volitusi korporatsioonis Rotalia üle andma.

2014. aasta varane sügis on olnud korporatsioonile Rotalia keeruline, sest ajal, kui mõeldi oma auväärse vilistlase Heikki A. Leesmendi (ka Rotalia auvärvipaela kandja) 100. sünniaastapäevale, mis väga sümbolsest langes kokku vastupanuvõitluse päevaga, tuli 14. septembril 2014 korporatsiooni kurb uudis, mida ei osatud oodata: raske haigus oli murdnud tema poja Heikki H. Leesmendi (1944–2014). Heikki H. Leesment oli sündinud veel Eestis (Viljandis nagu isagi), kuid juba neljanädalaselt sai temast sõjapõgenik. Saanud USA-s juristiksa, töötas ta 28 aastat advokaadina (esindas New Jerseys ka riigiameteid), kust sai lõplikult pensionile alles aastal 2001. Kuid Eestiga sidus ta end juba tunduvalt varem. Nii sai temast juba 1992. aastal Vancouveris elanud inseneri Valmar Tamme kutsel firma Columbia-Kivi üks asutajaid ja USA-s elavate investorite esindaja Eestis. 1994. aastal tuli Heikki H. Leesment esialgu pooleks aastaks

Ameerika õigusterminoloogia valiksõnastik (Tartu, 1997) on tänaseni nõutud õppevahend tulevaste juristide jaoks

USA advokatuuri esindajaks Tartusse ja nii sai temast lisaks Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõud – see oli amet, mida ta pidas järjepidevalt tervelt kaks aastakümnet.

Puutudes kolleeg Heikki H. Leesmendiga kokku kahe aastakümne jooksul ja tehes Tartu ülikoolis töötamise ajal tihedat koostööd, on minul jäänud isast ja pojast Leesmendist kummitama kaks lugu, mida ei tahaks jätta vaid enda teada. Esimene lugu, mida Heikki H. Leesment mulle Tartus jutustas, oli lugu sellest, kuidas isa ta noore mehena Euroopasse saatis. Kui Eestisse sõita ei saanud, siis innustas Heikki A. Leesment poegi käima tutvumas Euroopaga. Sel reisil oli juhtunud üks lugu, mis pani ka Heikki H. Leesmendi enam mõtlema nii globaalse eestluse üle kui ka eestlaseks olemise sisu üle. Kui ta reisis parajasti sõpradega USA-st Baierimaal, või oli see Austrias, vaatas Heikki H. Leesment oma reisi planeerides ikka ka Rotalia liikmete aadressiraamatusse, et vahel põigata sisse mõnda eestlaste peresse. Nii juhtus kord ühes linnas (mille nimi oli vist ka jutustajal meelet läinud), kuhu noored mehed jõudsid, järgmine stseen. Heikki H. Leesment helistas telefoniputkast mingile numbrile, mis oli talle kas isa-ema poolt kaasa antud või siis võetud Rotalia aadressiraamatust, ja sai kutse koos sõpradega tulla

õhtusöögile eestlaste juurde. Kui Heikki H. Leesmendi sõbrad pärisid, kas ta tunneb isiklikult küllakutsusajaid eestlasi, siis said nad vastuse, et ta ise ei tunne neid inimesi üldse. Kui noored ameeriklased küsisid, mida oli Heikki H. Leesment siis nende inimestele öelnud, et viimased kohe tema koos sõpradega enda juurde külla kutsusid, vastanud tema: „Ma ütlesin, et ma olen eestlane.“ Mustanahaline sõber olevat vaid vangutanud pead ja imestanud: „Aga kui mina ütleks kuskil, et mina olen ameeriklane...“.

Eestlaseks olemise küsimus oli nii Heikkile, tema vennale Hendrikule kui ka õele Hele Kristinile lapsepõlvest peale ema-isa poolt selgeks tehtud. Kui Heikki hakkas Tartu Ülikoolis noortele juristidele õpetama angloameerikalikku arusaamist eraõigusest ning andma edasi teadmisi ameerika õigusterminoloogiast, siis tuli tal selleks koos kolleegide Liina Soobiku ja Hannes Veinlaga koostada sõnastik, mis aastal 1997 Tartus välja anti (Ameerika õigusterminoloogia valiksõnastik. Heikki Leesment, Liina Soobik, Hannes Veinla (koost.). Tartu: Juristide Täienduskeskus 1997, 67 lk). Heikki H. Leesment oli üldse väga uhke selle üle, et sai töötada ülikoolis, kus oli õppinud juristiksa tema isa Heikki A. Leesment. Ameerika õigusterminoloogia sõnaraamatule kirjutas ta väikse sissejuhatuse ja pühendas selle sõnaraamatu oma vanematele imeilusa pühendusega „Ma pühendan selle raamatu oma vanematele, kes kasvasid mind eestlaseks“.

Lõpetuseks tasub meelde tuletada, et 22. septembril 2014 meenutame vabadusvõitluse päeval jurist Heikki A. Leesmenti (1914–2005), kelle sünnist möödus just sel päeval sajand, ja samuti tema poega jurist Heikki H. Leesmenti (1944–2014), kes jääb meie jaoks alati seitsmekümneseks nooruslikuks härrasmeheks ja heaks kaaslaseks. 20. septembril 2014 jätsid kaasvennad korporatsioonist Rotalia Tartus Tähe tänava konvendis hüvasti Heikki H. Leesmendiga ja samal õhtul toimus konvendis lahkunud kaasvenna auks mälestusõhtu, kus noorematele meenutati tema tegemisi.